

gatubelysning ner i besparingssyfte. Den har bara delvis tänts igen. Nu är jag van, men jag minns skillnaden när min gata blev mörk, riktigt mörk. Den mörkaste platsen i min samtida erfarenhet är dock kyrkogården vid alla helgons dag. Svart som i en säck var det för att alla vackra ljus och lyktor skulle tändas. Jag fick uppenbara problem med att hålla mig på gångstigarna. Allt var svart och de många tända ljusen hjälpte inte mycket. Först efter en god stund hade ögonen vant sig och jag kunde orientera mig. Hade det varit lika svårt för mig för tvåhundra år sen tro?

Detta är några av de tankar *Nattens historia* väcker hos mig. Brobergs bok är dock svår att göra rättvisa i en kortare anmälan, eftersom dess innehåll är så mångfasetterat och varierat. Boken är också av den art som kräver flera genomläsningar för att riktigt komma till sin rätt. Det tar helt enkelt tid att sätta i sig den här boken då de många exemplen på mörkrets betydelse kräver ständig eftertanke av läsaren. Men så ger den också läsning för en lång, lång vinter. Ett litet, litet aber är dock att de vackra illustrationerna i färg placerats i klump på två ställen i boken. Jag hade gärna sett dem i samband med den text de hör samman med.

Agneta Lilja, Huddinge

Owe Ronström: *Öar och öighet. Introduktion till östudier*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 2016. 312 s., ill. ISBN 978- 91-7331-790-0.

Etnologen Owe Ronström är uppväxt på Sveriges största ö Gotland och har tillbringat en stor del av sitt vuxna liv där. I den här recenserade boken tar han upp en principiell diskussion om hur öar uppfattas. Både positiva och negativa synsätt presenteras och analyseras. Såväl verkliga som metaforiska eller fiktiva öar omtalas. Bland de fiktiva öarna finns föreställningar om paradiset, utopier och dystopier. Det senare avser helvete och skärseld. Öar som turistdestinationer uppkom under det sena 1800-talet. Konstnärer och poeter gick i bräschen och beredde mar-

ken. Negativa föreställningar om öar spåras tillbaka till 1700-talet. Dit hör tankar om ålderdomlighet, isolering, inavel och efterblivenhet. Författaren använder sig av verbet ”öa” som inte är vanligt på svenska men som ofta förekommer i engelsk-språkiga östudier. I flera språk finns många olika ord som betecknar öar. De verkar vara särskilt frekventa inom örika områden.

Framställningen i boken har till stor del en idéhistorisk inriktning genom att olika tankefigurer om öar är centrala. De produceras gärna av fastlandsbor och inte av öborna själva. Undersökningen grundar sig på forskningsprojektet ”Öar och öbor” som genomfördes 2009–2013. Exemplen i boken hämtas i stort sett från hela världen. Antalet namngivna öar i världen uppskattas till över en halv miljon. Den största tätheten av öar inom ett begränsat område finns i Ålands hav. Cirka 650 miljoner människor bor på öar och de utgör omkring tio procent av världens befolkning. En fjärdedel av världens omkring två hundra självständiga stater är öar eller arkipelager. Sverige, Norge, Finland och Kanada utgör världens örikaste nationer. En betydande del av världens kulturarv finns på öar, däribland en åttondedel av Unescos alla världsarv. Karaktären av minneslandskap från det förflutna förstärks på så vis på öar.

År 2013 fanns 984 bebodda öar i Sverige med omkring sexton procent av landets befolkning. Sedan år 1900 har 879 öar förlorat sin fasta befolkning. Ungefär hälften av de bebodda öarna är numera förbundna med fastlandet genom broar, tunnlar eller vägbankar. Då kan känslan av att vara öbo bli mindre påtaglig. Detta har inte minst besökande turister upplevt. Öborna brukar vara mer öppna än turisterna för att få fasta landförbindelser som ett sätt att underlätta pendling till fastlandet.

Materialet i boken har i stor utsträckning hämtats från litteratur, småtryck i form av turistbroschyrer och internet. En stor förebild för författaren är den brittiske öforskaren John Gillis vars arbeten ofta citeras. Hans föreläsningar på Högskolan på Gotland utgjorde en viktig inspiration när författaren startade sitt ovannämnda projekt. En annan inspirationskälla var profes-

sor Godfrey Baldacchino vid Institute of Island studies i Charlottetown, Kanada, där Ronström en tid var gästforskare.

Det har varit lärorikt för mig som etnologisk kustforskare att ta del av all den information om föreställningar om öar och öbor över hela världen som denna bok innehåller. Den är lättfattligt skriven på ett medryckande sätt och kan därför anbefallas både till kulturforskare och en bred allmänhet. Nästa steg för forskningen blir att undersöka öbors egna föreställningar och deras livsföring i vardag och högtid. Det kräver fördjupade fältarbeten på utvalda öar inom olika områden.

Anders Gustavsson, Oslo universitet/Henån

Martin Ragnar: *Grisens historia. Så mycket mer än fläsk*. Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2015. 364 s., ill. ISBN 978-91-7331-732-0.

En gång i tiden var våra husdjur och deras betydelse för befolkningen och dess försörjning i Sverige ett centralt forskningsämne för etnologer; i dag tycks de inte längre bry sig. Största delen av den svenska kulturhistorien lämnas därför numera obeaktad. Historielösheten reflekterar förstas det ointresse för tidigare generationers erfarenheter som utmärker det högurbana samhället i stort. Som tur är finns det dock mycket goda studier av fåbodbruk, herdeorganisationer och hägnader, men också åtskilliga monografiska framställningar av gäss, hästar, får och nötkreatur, som fortfarande är läsvärda. Numera är det istället agrarhistoria som axlat uppgiften att utforska det bondesamhälle som präglat tillvaron fram till för några årtionden sedan. Janken Myrdal och hans kolleger har gjort ett gott jobb där.

Den intima samvaron med och det ekonomiska beroendet av produktionsdjuren har varit en grundläggande del av människans tillvaro, något som tidigare generationers folklivsforskare också var på det klara med. Ett djur som emellertid fått märkvärdigt liten uppmärksamhet, men som i synnerhet under 1900-talet var en

viktig del av folkförsörjningen över hela landet, är grisen, vars kulturhistoria behandlats ganska styvmoderligt inom human- och kulturvetenskaplig forskning. Matskribenten och energiforskaren Martin Ragnar, som glatt kastat sig över många kostrelaterade ämnen, har dock insett tamsvinets ovedersägligt stora betydelse och skrivit en faktatät och fascinerande bok om ämnet. Stort som smått har fått komma med och i boken sätts det mångfacetterade tamsvinet in i ett vidare sammanhang. Rätt så. Grisen och människan har en lång gemensam historia där samvariationen varit stor. Författaren lyfter fram en rad intressanta teman där människa och svin skapat biokulturella domäner av vikt. Samtidigt hade många för läsbarhetens skull kanske önskat en större sovring. Inte mig emot. Det finns många roliga data man skulle kunna gå vidare med.

Här berättas om tamsvinets härstamning och egenskaper, om vildsvinets äldre svenska historia och om tamsvinets plats i religiösa sammanhang och i festseder (den tämligen recenta julgrisen får förstås visst utrymme, men historiskt har nog julens alla goda korvar varit viktigare produkter. Vad vore exempelvis en jul utan potatiskorv frågar sig varje värmlänning med rätta, eller för den delen, kan man fira jul utan grisfötter i gelé?). Vidare belyses ollonsvinens historiska betydelse, grisens omvittnade renlighet diskuteras (trots att ordspråksliknande uttryck gärna vittnar om motsatsen) liksom dess ställning som markberedare (flera växters folkliga benämningar intygar detta eftersom svinen varit ute efter deras rhizomer eller jordknölar). Men tamsvinet har också tjänat andra funktioner. De sydsvenska vallgrisarna uppmärksammades för några år sedan och deras historia berättas på nytt här, men de har också fått tjäna som tryffelsvin (i Sverige tydligen i sökandet efter hjortsvamp som tidigare kunde köpas på apotek som ett slags afrodisiakum) och som sällskapsdjur. Det är inte bara kött, inälvor, blod och fett vi får av grisen, utan även svinborst har varit en viktig råvara. Cirkusgrisar är också en funktion som får komma med.

Viktiga avsnitt om slakt och köttproduktion, som kanske är bokens bästa delar, borde tilltala